ततश्चोपासकस्य प्रतीकैः समत्वाद्दात्मग्रहो नोपपद्यते। न हि दृक्कस्त्रिकयोरितरेतरात्मत्वमस्ति किन्तु सुवर्णात्मत्वमेव। ब्रह्मात्मत्वेनैकत्वे प्रतीकाभावप्रसङ्गमवोचाम:। अतो न प्रतीकेष्वात्मत्वदृष्टिः क्रियते" भा०। "ब्रह्मदृष्टिरुत्कर्षात्" भा०। "तेषु वोदाहरणेषूभयः संशयः किमादित्यादिदृष्टयोब्रह्मण्यध्यसितव्या:? किं वा ब्रह्मदृष्टिरादित्यादिष्विति?। कुतः संशयः? सामानाधिकरण्ये कारणानवधारणात् अत्र हि ब्रह्मशब्दस्यादित्यादिशब्दैः सामानाधिकरण्यमुपलभ्यते "आदित्यो ब्रह्म" प्राणो ब्रह्म" "विद्युद्ब्रह्म"इत्यादिसमानविभक्तिनिर्देशात्। न चात्राङ्गसं समानाधिकरण्यमवकल्पते अर्थान्तरवचनत्वाद्ब्रह्मादित्यादिशब्दानां न हि भवति गौरश्व इति सामानाधिकरण्यम्। नन्नु प्रकृतिविकारभावाद्ब्रह्मादित्यादीनां कृष्णरावादिवत् सामानाधिकरण्यं स्यात् नेत्युच्यते विकारप्रविलयोह्येवं प्रकृतिसामानाधिकरण्यात् स्यात् ततश्च प्रतीकाभावप्रसङ्गमवोचाम। परमात्मवाक्यस्येदानीं स्यात् ततश्चोपासनाधिकारोबाधेत परिमितविकारोपादानश्च व्यर्थम्। तस्माद्ब्रह्मणः "अग्निर्वैश्वानरः" इत्यादिवदन्यतरस्यान्यतरच्छब्दप्रयोगे यति किंदृष्टिरध्यस्यतामिति संशयः। तत्रानियमः नियमकारिणः शास्त्रस्याभावादित्येवं प्राप्तम्। अथवा आदित्यादिदृष्टय एव ब्रह्मणि कर्त्तव्या इत्येवं प्राप्तम् एवं ह्यादित्यादिदृष्टिभिर्ब्रह्मोपसनस्य फलवदिति शास्त्रमर्यादा। तस्माच्च ब्रह्मदृष्टिरादित्यादिष्वित्येवं प्राप्ते ब्रूमः। ब्रह्मदृष्टिरेवादित्यादिषु स्यादिति। कस्मात्? उत्कर्षात् एवमुत्कर्षेणादित्यादयोदृष्टा भवन्ति उत्कृष्टदृष्टेस्तेष्वध्यासात्। तथा च लौकिकोन्यायोऽनुमतो भवति। उत्कृष्टदृष्टिर्हि निकृष्टेऽध्यसितव्येति लौकिकोन्यायः यथा राजदृष्टिः क्षत्तरि, सचानुमन्तव्यः विपर्यये प्रत्यवायप्रसङ्गात्। न हि क्षत्तृदृष्टिपरिग्रहीतोराजा निकर्षं नीयमानः श्रेयसे स्यात्। नन्नु शास्त्रप्रामाण्यादनाशङ्कनीयोऽत्र प्रत्यवायप्रसङ्गः न च लौकिकेन न्यायेन शास्त्रीया दृष्टिर्नियन्तुं शक्येति। अत्रोच्यते निर्धारिते शास्त्रार्थे एतदेवं स्यात् सन्दिग्धे तु तस्मिंस्तन्निर्णयं प्रति लौकिकोऽपि न्याय आश्रीयमाणो न विरुध्यते। तेन चोत्कृष्टदृष्ट्यध्यासे शास्त्रार्थेऽवधार्यमाणे निकृष्टदृष्टिमध्यस्य प्रत्यवेयादिति लिप्यते। प्राचम्यान्नादित्यादिशब्दानां तस्यार्थत्वमविरोधादुपपद्यतेऽयम्। तैः स्वार्थदृष्टिभिरवरुद्धायां बुद्धौ पश्चादवतरतो ब्रह्मशब्दस्य तत्त्वदृष्ट्या सामानाधिकरण्यासम्भवाद्ब्रह्मदृष्टिविधानार्थतैवावतिष्ठते। इतिपरत्वादपि ब्रह्मशब्दस्यैव एवोऽर्थोन्याय्यः। तथा हि ब्रह्मोत्यादेशः ब्रह्मेत्युपासीत, ब्रह्मेत्युपास्स्व इति च सर्व्वत्रेतिपरं ब्रह्मशब्दस्वारस्यवति गुणांस्त्वादित्यादिशब्दान्। ततश्च यथा शुक्तिकां रजतमिति प्रत्येतीत्यत्र शुक्तिवचनएव शुक्तिकाशब्दः रजतशब्दस्तु रजतप्रतीतिलक्षणार्थः प्रतीत्यैव हि केवलं रजतमिति न तु तत्र रजतमस्ति, एवमत्राप्यादित्यादीन् ब्रह्मेति प्रतीयादिति गम्यते। वाक्यशेषोऽपि च द्वितीयानिर्देशेनादित्यादीनेवोपासिक्रियया व्याप्यमानान् दर्शयति "स य एतदेवं विद्वानादित्यं ब्रह्मेत्युपास्ते""वीर्यं ब्रह्मेत्युपास्ते "यः सङ्कल्पं ब्रह्मेत्युपास्ते"इति। यत्तूक्तं ब्रह्मोपासनमेवात्रादरणीयं फलवत्त्वायेति तदयुक्तं उक्तेन न्यायेनादित्यादीनामेवोपास्यत्वस्यावगमात्। फलवत्त्वमित्याद्युपासन इत्यादिवाद्युपासनेऽपि ब्रह्मैव दास्यति सर्वाधारत्वात्। वर्ष्मिस्तत्त्वैतत् "फलमत उपपत्तेरित्यत्र"। ईश्वरस्यात्र ब्रह्मण उपास्यत्वं यत्प्रतीकेषु तद्दृष्ट्यध्यारोपणं प्रतिमादिष्विव विष्ण्वादीनाम्" भा०। एवं प्रतीकोपासनं निरूप्य तत्फलसम्बन्धं तत्रैव ४अ०३पादे "अप्रतीकालम्बनान्नयतीति बादरायण उभयथाऽदोषात्तत्क्रतुश्च"सू०।"स्थितमेतत् कार्य्यविषया गतिर्न परविषयेति। इदमिदानीं सन्दिह्यते किं सर्व्वान् विकारालम्बनानविशेषेणैवामानवः पुरुषः प्रापयति ब्रह्मलोकम्? उतकांश्चिदेवेति?। किं तावत् प्राप्तं सर्व्वेषामेवैषां विदुषामन्यत्र परस्माद्ब्रह्मणोगतिःस्यात्। तथा हि नियमः सर्व्वस्यामोत्पत्तावविशेषणैवैषा विद्यान्तरेष्ववतारितेत्येवं प्राप्ते प्रत्याह। अप्रतीकालम्बनानिति। प्रतीकालम्बनान् वर्जयित्वा सर्व्वानन्यान् विकारालम्बनान्नयति ब्रह्मलोकमिति बादरायणाचार्य्योमन्यते। नन्वेवमुभयथाभावाभ्युपगमे कश्चिद्दोषोऽस्ति। अनियमन्यायस्य प्रतीकव्यतिरिक्तेष्वप्युपासनेषूपपत्तेः। तत्क्रतुश्चास्योभयथाभावस्य समर्थकोहेतुर्द्रष्टव्यः। योहि ब्रह्मक्रतुः स ब्राह्मणैरर्थ्यमाणोदेहिति स्पष्टतरं "यथा यथोपासते तदेव भवतीति" श्रुतेः। न तु प्रतीकेषु ब्रह्मक्रतुत्वमस्ति प्रतीकप्रधानत्वादुपासनस्य। नन्नु अब्रह्मक्रतुमानपि ब्रह्म गच्छतीति श्रूयते यथा पञ्चाग्निविद्यायां सएनान् ब्रह्म गमयतीति"। भवत यत्रैवमाश्रित्य वाद उपलभ्यते, तदभावे-